

Wpływ - 1/15 2016-04-08

Prof. zw. dr hab. Zbigniew D. Czachór
Zakład Badań nad Integracją Europejską
Ośrodek Badań i Edukacji Europejskiej
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Michała Dulaka pt. „Demokratyczna legitymizacja polskiej polityki europejskiej – analiza systemowa” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Janusza Józefa Węca

Przewód doktorski z zakresu nauk społecznych, nauki o polityce

I. Uwagi generalne

Recenzowana praca przygotowana została w ramach Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Praca liczy 464 strony tekstu podzielonego na 4 rozdziały, wstęp, zakończenie, bibliografię oraz inne uzupełnienia (głównie wykazy).

W polskiej literaturze naukowej obejmującej problematykę integracji europejskiej, a zwłaszcza (demokratycznej) legitymizacji polskiej polityki europejskiej jak dotychczas widoczny był brak kompleksowych, specjalistycznych, a co najważniejsze pogłębionych opracowań naukowych. Truizmem byłoby stwierdzenie, że podjęcie się takiego zadania badawczego (szczególnie w ujęciu systemowym) wymagało niemałej erudycji pisarskiej, a także rozległej i uporządkowanej wiedzy.

W recenzowanej rozprawie doktorskiej mamy do czynienia z bardzo interesującym w polskiej literaturze naukowej spojrzeniem na:

- uwarunkowania pozycji systemu polskiej polityki europejskiej w nadsystemie integracyjnym Unii Europejskiej;
- powiązanie koordynacji integracji i członkostwa Polski w UE z problematyką legitymizacji;
- podmiotowość państwa (i państwowych/publicznych podmiotów legitymizacji) w jednoczącej się Europie;

- udział parlamentu narodowego i samorządu terytorialnego w systemie narodowej polityki europejskiej.

W tym miejscu warto podkreślić, że znaczna ilość analizowanych w pracy koncepcji, aktów i dokumentów, a także działań instytucjonalnych (regulacyjnych i politycznych) prowadzonych przez podmioty legitymizujące system polityki europejskiej w Polsce nie przyczyniła się, co jest godne uwagi, do skomplikowania pola badawczego i uczynienia z pracy dzieła mało czytelnego i naukowo nieprzekonyującego.

II. Temat pracy

Podjęty przez Autora temat jest ważny ze względu na:

- udaną próbę powiązania legitymizacji z czynnikami i podmiotami wpływającymi na system polskiej polityki europejskiej;
- ukazanie potencjału systemu narodowej polityki europejskiej w zakresie kształtowania nadsystemu integracji europejskiej;
- słuszny zamiar Autora co do precyzyjnego przedstawienia miejsca i roli podsystemów: Sejmu, Senatu oraz organów samorządu terytorialnego w systemie polskiej polityki europejskiej;
- potrzebę zaprezentowania skuteczności podsystemowej: Sejmu, Senatu oraz organów samorządu terytorialnego w procesach przebiegających w ramach systemu narodowej polityki europejskiej.

Temat pracy jest właściwie sformułowany, ale nie zawsze odpowiada treści dysertacji. Jeżeli doktorant zdecydował się swej rozprawie nadać tytuł:

„Demokratyczna legitymizacja polskiej polityki europejskiej – analiza systemowa” to dlaczego?:

- w spisie treści doktoratu ani razu nie pojawia się pojęcie „demokratyczna legitymizacja”;
- w spisie treści doktoratu ani razu nie pojawia się pojęcie „demokracja”;
- w spisie treści doktoratu ani razu nie pojawia się pojęcie „demokratyczny mandat”, którym autor posłużył się we Wstępie.

Generalnie rzecz ujmując w całości pracy niezwykle rzadko Autor nawiązuje to ww. pojęć, a jeżeli już to czyni nie dokonuje empirycznego uzasadnienia dlaczego

udział podmiotów legitymizujących system polskiej polityki europejskiej ma charakter demokratyczny (versus niedemokratyczny)?

Z uwagi na powyższe stwierdzić należy, iż uzasadnienie pojęciowe i teoretyczne treści tytułu i samej pracy jest tu wyjątkowo skromne. W związku z tym Recenzent stawia pod znakiem zapytania zdanie ze strony 15 rozprawy, które brzmi: „Rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny”.

III. Konstrukcja (struktura) pracy

Konstrukcja pracy przygotowanej przez mgr Michała Dulaka jest uzasadniona – generalnie rzecz ujmując. Jest przejrzysta redakcyjnie i treściowo, co pozwoliło jej autorowi dobrze przygotować się do weryfikacji postawionych w pracy hipotez częściowych.

Spis treści recenzowanej pracy doktorskiej – jak należy wnioskować – wynika ze słusznego zamierzenia Autora opartego na rozdzieleniu kilku poziomów analizy:

- pierwszej, dotyczącej systemu polskiej polityki europejskiej z punktu widzenia celów, funkcji, podmiotów i mechanizmów działania;
- drugiej, związanej z problematyką legitymizacji;
- trzeciej, odwołującej się do wielopodmiotowej sfery legitymizacji systemu narodowej polityki europejskiej.

Ten zabieg metodyczno - metodologiczny uznać należy za uzasadniony, przede wszystkim ze względu na przejrzystość wyводу, konieczność oddzielenia sfery uniwersalnej - europejskiej od sfery empirycznej - praktycznej, związanej z próbą ukazania systemu kształtowania i koordynacji polskiej polityki europejskiej.

Tak skonstruowana praca wywołuje jednak określone problemy merytoryczne, na które należy zwrócić szczególną uwagę, co poniżej:

1. Wstęp recenzowanej pracy jest szczególnie ważny, gdyż zawiera opis podstaw przygotowanej pracy doktorskiej. Bez wątpienia zaletami narracji zawartej w treści Wstępu są:

- wyjaśnienia dotyczące uzasadnienia wyboru tematu pracy, celów pracy, metodologii oraz pytań badawczych;
- ekspozycja hipotez szczegółowych/częściowych rozprawy doktorskiej;
- prezentacja zawartości pracy doktorskiej i literatury przedmiotu.

Z drugiej strony do wad Wstępu zaliczyć można zbyt syntetyczny (ogólny/skromny) charakter rozważań tam prowadzonych, skutkujący:

- brakiem generalnej hipotezy badawczej, która mogłaby dotyczyć np. sensu badawczego/politologicznego i politycznego legitymizacji i demokratyzacji oraz europeizacji systemu polskiej polityki europejskiej;
- brakiem precyzyjnych i rozbudowanych odniesień dotyczących teorii i paradygmatów badawczych, na których Autor opiera swe badania i analizę;
- bardzo oszczędnym odwołaniem się do metodologicznego aspektu przygotowanej rozprawy doktorskiej /słabym uzasadnieniem wybranych metod badawczych, ze szczególnym uwzględnieniem analizy systemowej (mimo tytułu);
- brakiem pogłębionego odwołania i krytycznego odniesienia do literatury przedmiotu zaprezentowanej w pracy doktorskiej.

2. Rozdział nr I zasadnie zawiera takie interesujące poznawczo zagadnienia badawcze jak: - cele i funkcje systemu krajowej polityki europejskiej, - struktura i elementy systemu – aktorzy oraz reguły formalne i nieformalne, - mechanizmy systemu polskiej polityki europejskiej w układzie sfer relacyjnych. W tak skonstruowanym rozdziale mgr Michał Dulak zwraca szczególną uwagę na wnikliwą i rozległą analizę instytucjonalizacji państwa i systemu polskiej polityki europejskiej.

3. Jeżeli chodzi o uwagi krytyczne odnoszące się do zawartości rozdziału II rozprawy należy wyrazić zaskoczenie, że rozdział ten nie został uznany jako pierwszy. Tu tkwi najpewniej istota problemu braku powiązania tytułu pracy ze wstępem i dalszą konstrukcją naukową rozprawy. Brak rozbudowanego rozdziału teoretycznego i pojęciowego tłumaczy problemy utrzymania konsekwencji i spójności systemowej całej pracy doktorskiej.

4. Kontynuując recenzję struktury pracy należy stwierdzić, iż rozdział III rozprawy doktorskiej zawiera w pełni uzasadnioną i pogłębioną analizę systemu koordynacji polskiej polityki wobec UE/integracji europejskiej na przykładzie parlamentu narodowego. Mocną stroną tej części recenzowanej pracy doktorskiej jest udanie przeprowadzony przez mgr M. Dulaka wywód dotyczący skuteczności

legitymizacyjnej parlamentu w systemie narodowej polityki europejskiej. Na szczególną uwagę zasługuje tu podział zastosowany przez Autora, a dotyczący informowania, opiniowania i innych form integracyjnego zaangażowania Sejmu i Senatu. Cenne są tu również rozważania o:

- uwarunkowaniach członkostwa Polski w Unii Europejskiej (aspekt parlamentarny);
- zapewnieniu skuteczności prawa wspólnotowego/prawa UE w polskim systemie prawa;
- koordynacji polskiej polityki europejskiej w kontekście procesu decyzyjnego UE;
- roli władz państwa (w tym rządu) w systemie koordynacji polskiej polityki europejskiej;
- znaczenia Sejmu i Senatu w zarządzaniu integracją europejską w Polsce.

Zabrakło tu jednak rozwinięcia rozważań na temat procesu europeizacji polskiego parlamentaryzmu i dyplomacji parlamentarnej.

5. Rozdział IV pracy pt. „Udział samorządu terytorialnego w systemie krajowej polityki europejskiej” wydaje się być konstrukcyjnie/strukturalnie najslabszy w całej pracy i zawiera w sobie mało inspirujący opis/prezentację różnych uwarunkowań i mechanizmów instytucjonalnych i regulacyjnych. Recenzent nie mógł się w tej części pracy doszukać pogłębionej analizy przyczyn wyrażonego tu przez Autora przekonania, że mamy dziś do czynienia z demokratyczną (?) legitymizacją polskiej polityki europejskiej w wymiarze samorządowym i to na dodatek w ujęciu systemowym. Czy udowodniać ma to podrozdział nr 3 pt. „Wpływ organów samorządu terytorialnego na opracowywanie kluczowych dokumentów strategicznych i aktów prawnych związanych z polityką spójności w latach 2007-2013 oraz 2014-2020”? Recenzent zatem zapytuje w jaki sposób zastosowana została tu analiza systemowa?

6. W Zakończeniu kandydat do stopnia naukowego doktora (a to zobowiązuje) zasadnie odwołuje się do celów i hipotez zaprezentowanych we Wstępie. Jednak pewna kwestia strukturalna zasługuje tu na krytykę. W pierwszym zdaniu Zakończenia czytamy: „W niniejszej rozprawie doktorskiej autor postawił przed sobą

trzy cele badawcze. Pierwszym z nich było stworzenie modelu systemu polskiej polityki europejskiej”. Ten cel nie został w pełni osiągnięty, na dodatek ze zrozumiałych względów, gdyż praca przecież miała dotyczyć demokratycznej (?) legitymizacji polskiej polityki europejskiej, a nie modelu systemu polskiej polityki europejskiej. W efekcie końcowym ani jeden, ani drugi cel nie został całościowo osiągnięty. Tym bardziej, że demokratyczna (?) legitymizacja to m.in. zbiór demokratycznych interakcji (sprzężeń i konwersji) między elementami konstytuującymi system koordynowania polskiej polityki europejskiej. Do zbudowania modelu potrzebna byłaby jeszcze oddzielna i pogłębiona analiza (dodatkowy rozdział) miejsca i roli władzy wykonawczej - dominującej i antylegitymizacyjnej w systemie polskiej polityki europejskiej – na dodatek w relacji do władzy prawodawczej, sądowniczej i samorządowej.

Podsumowując należy uznać, że tak skonstruowana praca niesie określone naukowe korzyści, ale też problemy i wątpliwości, na które należy zwrócić szczególną uwagę. Z treści Wstępu wynika, że dla realizacji przyjętych przez siebie celów (zamierzeń) badawczych Doktorant wykorzystuje co cennie metodę i analizę systemową, która bez wątpienia pozwala na odnoszenie badanej rzeczywistości do istniejących już systemowych wzorców analitycznych. Prezentacja badawcza analizy systemowej zawarta w ww. Wstępie jest zadaniem Oceniającego zbyt skromna tzn. niewystarczająca. A szkoda, gdyż analiza systemowa pozwala badać określoną całość (tu system polskiej polityki europejskiej) w sposób bardziej usystematyzowany i szczegółowy z punktu widzenia interakcji typu *opt-in* i *opt-out* oraz *feed-back* czy *intra-conversion*, także tych, które w recenzowanej pracy podporządkowane zostały modelowi teoretycznemu w obszarze paradygmatycznym instytucjonalizmu. Warto tu także krytycznie dodać, że jeszcze trudniejsze w tym zakresie jest wykazanie/znalezienie w treści rozprawy dowodów, że Autor te metodę faktycznie zastosował? Nie wystarczy zapowiedź zastosowania metody zawarta na stronach rozprawy (np. s. 185 i nast.), ale trzeba ją wpisać w weryfikację hipotez i bezpośrednią analizę materiału empirycznego.

Z drugiej jednak strony na podkreślenie zasługuje dyscyplina badawcza Autora w procesie dociekań i wyciągania wniosków. Narracja prowadzonego wywodu jest co do zasady skupiona i precyzyjna. Tym samym konstrukcja (struktura) pracy

rozprawy doktorskiej w ostatecznej ocenie odpowiada wymogom formalnym badań naukowych. Sprzyja generalnie rzecz ujmując czytelności hipotez i potwierdza logikę ich weryfikacji i zastosowanej analizy.

IV. Cel pracy, pytania badawcze, hipotezy badawcze, zastosowane faktycznie metody badawcze i wnioski (zawarte we Wstępie i Zakończeniu)

Problemem a zarazem celem badawczym recenzowanej rozprawy doktorskiej w ujęciu generalnym jest bez wątpienia próba wykazania determinant - głównie natury instytucjonalnej (co najprostsze) – legitymizacji demokratycznej (?) w systemie polskiej polityki europejskiej. Postawione w pracy cele i pytania badawcze wydają się być uzasadnione. Autor z powodzeniem, przekonywująco odpowiada na nie w toku prowadzonych przez siebie rozważań. Zagadnienia badawcze zaproponowane przez Autora w jego rozprawie odpowiadają założonym celom i przedmiotowi badań.

Jeżeli chodzi o postawione w pracy hipotezy badawcze należy stwierdzić, iż Autor dokonał w pracy próby ich starannej weryfikacji. Doktorant konsekwentnie i logicznie przeprowadził dowody mające na celu wykazanie wzajemnych oddziaływań na siebie elementów wewnętrznych polskiej polityki europejskiej, a także wpływu na jej konceptualizację i realizację takich elementów jak instytucje państwa i UE, administracja i czynnik ludzki. Mgr M. Dulak z zaangażowaniem udowadnia, że akcesja do UE dokonała przededefiniowania sposobu realizacji legitymizacyjnej podmiotowości instytucji władzy/administracji publicznej w związku z członkostwem Polski w UE.

Autor w recenzowanej rozprawie zdecydował się na wykorzystanie metody badawczej opartej na analizie systemowej w powiązaniu z instytucjonalizmem. Doktorant zdaniem Recenzenta zapomniał powołać się na zastosowaną przez siebie analizę deskryptywną służącą opisowi najważniejszych instytucji, które bezpośrednio oddziaływały na rozwój integracji i funkcjonowanie polskiej polityki europejskiej, a nie wbrew tytułowi pracy – jej demokratycznej (?) legitymizacji. Zdaniem Recenzenta Autor poddając analizie i krytyce źródłowej dokumenty i akty normodawcze nie wyekspozował też metody instytucjonalno-prawnej, która jeszcze bardziej pozwoliłaby mu na zbadanie regulacji i podstaw programowania i realizacji polityki europejskiej.

Tak zastosowane metody badawcze mimo wszystko pozwoliły Autorowi na uznanie, że polska polityka europejska ulegała i nadal ulega zmianom legitymizacyjnym. Zatem przyjęte w rozprawie doktorskiej cząstkowe hipotezy badawcze (aż 11) i konsekwentny sposób ich udowodnienia wydają się interesujące i twórcze. Autorowi udało się zapanować nad złożoną materią zarówno polityczno-formalnych i instytucjonalnych aspektów badanego problemu.

Z treści krótkiego (jak na taką objętość całości rozprawy) Zakończenia rozprawy doktorskiej domniemywać można (bo nie zostało to wyrażone wprost), że przyjęte przez Autora pracy doktorskiej przesłanki i dowody, potwierdzone w analizowanym materiale badawczym prowadzą do pozytywnej weryfikacji założonych przez niego hipotez badawczych, co należy bez wątplenia uznać. W Zakończeniu jak i w całej pracy brakuje jednak bardziej pogłębionej, odautorskiej krytyki podjętego tematu oraz bardziej bezpośredniego rozwinięcia założeń badawczych przedstawionych we Wstępie rozprawy – szczególnie dotyczy to zadeklarowanego zastosowania analizy systemowej. Gdzie w Zakończeniu odwołanie do zapowiedzi wprowadzonych na stronie 19 - 23 rozprawy?

To oczywiste, że państwa członkowskie UE - także Polska - dążą do maksymalizacji swej podmiotowości rozumianej jako wzrost pozycji systemowej oraz wzrost wpływu krajowego systemu koordynacji na politykę europejską. Z drugiej jednak strony należy zapytać:

- w jakim zakresie takie podmioty (elementy systemu) jak parlament narodowy i samorząd legitymizują demokratycznie (?) dążenie do maksymalizacji korzyści Polski w systemie UE?;
- W jaki sposób sam system wpływa na ww. elementy, a także ich podmiotowość i siłę oddziaływania (w ujęciu porównawczym)?;
- czy w istocie system polskiej polityki europejskiej, tak jednostronnie/silnie skoncentrowany na działaniach (decyzjach instytucjonalnych) rządu wymaga realnej legitymizacji ze strony parlamentu i samorządu?
- czy przy tak dominującym wpływie władzy wykonawczej na władzę prawodawczą i samorządy w systemie polskiej polityki europejskiej tzw. demokratyczny (?) mandat w systemie nie ma li tylko fasadowego charakteru?

W recenzowanej pracy doktorskiej nie do końca można na te pytania uzyskać odpowiedzi.

Odwołując się do całości pracy doktorskiej mgr M. Dulaka należy jednak stwierdzić, że rozprawa ta mimo ww. mankamentów przygotowana została z uwzględnieniem wymogów metodycznych dysertacji doktorskich.

V. Źródła prowadzonych badań

Rozprawa doktorska mgr Michała Dulaka została opracowana z wykorzystaniem bibliografii, zawierającej rozbudowany zbiór dokumentów i dużą ilość monografii, artykułów naukowych, co zasługuje na uwagę i uznanie. Jest to z pewnością efekt erudycji i dobrego przygotowania Autora recenzowanej pracy. Źródła te dla całości pracy, założeń/pytań badawczych i zastosowanej analizy okazały się bardzo istotne, a szczególnie dla próby udowodnienia hipotezy o systemowym wyodrębnieniu instytucji i funkcji systemu krajowej polityki europejskiej z systemu politycznego państwa.

W recenzowanej pracy z punktu widzenia źródłowej zawartości poszczególnych punktów/rozdziałów Autor stara się być bardzo konkretny. Autor dość dobrze porusza się po współczesnych dokonaniach badawczych zawartych w literaturze, na którą się powołuje. Czyni to nie zawsze przekonująco, ale generalnie jego warsztat badawczy wydaje się być wystarczający.

Dodać tu trzeba, że mgr Michał Dulak w swej bibliografii zbyt mało miejsca poświęcił teorii i metodologii, ze szczególnym uwzględnieniem analizy systemowej. Mimo, że znalazła się ona w tytule dysertacji. Gdyby to zrobił przekonałby się, że zaletą podejścia systemowego jest także to, że dzięki niemu otrzymujemy szansę odpowiedzi dlaczego tak, a nie inaczej funkcjonuje badany system: poszczególne jego elementy (uczestnicy-podmioty oraz interakcje, role i wartości legitymizacyjne/legitymizujące), które przesądzają o jego charakterze. Co o tym decyduje, dlaczego np. pewne typy rozwiązań instytucjonalno-zarządczych (np. relacje parlament narodowy - rząd) powtarzają się czy pojawiają nowe, jakie są możliwości przyszłych zachowań wewnątrz systemu i dlaczego zmiany na poziomie jego elementów nie zawsze są nośnikami zmian zasadniczych dla istnienia danego systemu. Dzięki zastosowaniu analizy systemowej możliwe jest porównywanie zmienności procesu instytucjonalizacji systemu polskiej polityki europejskiej w różnych jej obszarach i czasie, co pozwala na formułowanie wniosków posiadających walor uniwersalności, a dotyczących jego przyszłej ewolucji.

VI. Konkluzje

Realizując dość dobrze przemyślaną koncepcję pracy Autor udanie zrealizował założenia badawcze. Dostatecznie zdefiniował cele badań, przedstawił hipotezy cząstkowe, a następnie podjął próbę przeprowadzenia ich weryfikacji. Wykorzystał do tego specjalistyczną wiedzę w zakresie wewnętrznego funkcjonowania systemu integracji europejskiej oraz polskiej polityki europejskiej. W wyniku tego przygotował poznawcze ujęcie problematyki legitymizacji polskiej polityki europejskiej.

Autor niniejszej recenzji stwierdza, że mgr Michał Dulak w jego rozprawie doktorskiej dokonał usystematyzowania wiedzy i badań w zakresie pozycjonowania Polski w Unii Europejskiej z punktu widzenia jej wewnętrznych procesów instytucjonalizacyjnych. Dlatego wkład jego rozprawy do nauk społecznych/nauk o polityce polega na zaproponowaniu systemowej analizy politologicznej, która może być bardzo pomocna w całościowym zrozumieniu relacji (interakcji) pomiędzy:

- elementami polskiego systemu kształtowania polityki europejskiej;
- nadsystemem UE a systemem polskiej polityki europejskiej;
- systemem a jego elementami.

Oceniając pozytywnie dorobek naukowy mgr M. Dulaka oraz zasługujący na uznanie poziom jego rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, iż jest on przygotowany do uzyskania stopnia naukowego doktora. Przekonanie to stanowi podstawę do stwierdzenia, iż rozprawa doktorska mgr Michała Dulaka spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim i stanowi podstawę mego wniosku o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 25 marca 2016 r.

prof. zw. dr hab. Zbigniew D. Czachór